

# RAPPORT

## **Integritet i en ny tid** *Samråd från folkpartiet liberalerna*

April 2008



## *Innehållsförteckning*

Förord.....	3
Inledning och bakgrund .....	4
1 Den privata sfären .....	4
1.1 Olika slags inskränkningar.....	4
1.2 Integritetens målkonflikter.....	4
1.3 När kan inskränkningar försvaras? .....	5
2 Sammanfattning: integritetsdebatt för en ny tid.....	6
Ämnen för samråd.....	7
3 Hur kan lagstiftningen fungera bättre? .....	7
4 Integriteten och brottsbekämpningen: kameraövervakning.....	8
5 Integriteten hos myndigheter .....	9
5.1 Myndighetsregister och samkörning.....	9
5.2 SPAR-registret .....	9
5.3 Integriteten och offentlighetsprincipen .....	9
6 Integriteten på nätet.....	11
7 Integriteten i arbetslivet .....	12
7.1 Registrering och loggning.....	12
7.2 Belastningsregistret.....	12
8 Integriteten och näringsfriheten .....	13
Samrådsfrågor .....	14
Tips för fortsatt läsning .....	16

# Förord

Värnandet av den enskilda människans integritet är ett centralt liberalt värde. Varje individ har rätt till en egen privat sfär. Liberaler har därför genom historien tagit strid mot dem som har velat inskränka den enskildes integritet.

Integritet i vid mening handlar om individens rätt till värdighet, självbestämmande och handlingsfrihet i sådant som rör den egna tillvaron. Men begreppet har också en mer avgränsad betydelse som tar sikte på rätten att slippa oönskad insyn i den privata sfären. Det är den senare tolkningen som är utgångspunkten för denna rapport.

Inskränkningar i integriteten kan var och en för sig framstå som rimliga, men ge en samlad effekt som är orimlig. Därför krävs en helhetssyn och en tydlig principiell hållning. Det finns också en rad målkonflikter som måste hanteras, till exempel avvägningen mellan offentlighetsprincipen och integritet, eller mellan de brottsbekämpande myndigheternas behov och integriteten. Många sådana målkonflikter är eviga. Men i den nya tiden ställs integritetsfrågan inför nya utmaningar.

Det är inte bara statsmakten som kan hota den enskildes privata sfär. Också företag, organisationer och privatpersoner har betydande möjligheter att skaffa sig insyn i enskildas personliga förhållanden. Med den nya informationstekniken har det blivit lättare att hantera stora datamängder och att sprida dem till andra.

Med några knapptryckningar på tangentbordet kan man få tillgång till uppgifter i en omfattning som knappast någon hade förutspått för bara några år sedan. Unga människor nätmobbas, och bilder som tas i privata sammanhang läggs ut på Internet för beskådan av tusen och åter tusen användare. Ny teknik gör det möjligt för arbetsgivare att följa varje steg en anställd tar – är det rimligt?

Håller gränserna på att flyttas? Är vi på väg till ett samhälle där människor får finna sig i att allt de gör kan iakttas av andra? I så fall skulle viktiga värden gå förlorade, och människors makt över sina egna liv skulle rubbas i grunden.

Det är viktigt att formulera en diskussion om integritetsfrågor för en ny tid. Därför inbjuder nu folkpartiet liberalerna till ett brett samråd inom partiet och till allmänheten kring integritetsfrågor. Samrådet har tagits fram av folkpartiets integritetsgrupp och samrådsfrågorna har antagits av folkpartiets partiledning. Ställningstaganden utifrån samrådssvaren kommer slutligt behandlas av folkpartiets partiråd i Sundsvall den 3–4 oktober 2008.

Integritetsgruppen består av Tobias Krantz, ordförande, Helena Bargholtz, Liselott Hagberg, Nina Lundström, Mauricio Rojas, Allan Stutzinsky samt Cecilia Wigström. Sekreterare i integritetsgruppen är Martin Andreasson.

Samrådet startar den 16 april 2008 och sista svarsdatum är den 16 juni 2008. Svaren på de femton frågorna nedan ska skickas till sekreteraren i arbetsgruppen på adress [martin.andreasson@riksdagen.se](mailto:martin.andreasson@riksdagen.se).

Erik Ullenhag  
Partisekreterare

# Inledning och bakgrund

## 1 *Den privata sfären*

Frågor kring integritet debatteras i många olika sammanhang, från brottsbekämpning till tryckfrihet. Den gemensamma nämnaren är att integritet handlar om rätten till en privat sfär. Den sfären inbegriper också familjelivet och andra kontakter med de närmaste.

Det är dock viktigt att inte gå i tankefällan att rätten till integritet skulle vara detsamma som rätten att i alla lägen vara anonym. All mänsklig samvaro handlar om att vi ger oss till känna för varandra. Därmed blir vi också, om man så vill, spårbara. Då och då kan detta upplevas som besvärande, men en sådan känsla är inte i sig bevis för att man rättmätigt ska kunna säga att ens integritet har blivit kränkt. Frågan måste bedömas utifrån omständigheterna.

### 1.1 Olika slags inskränkningar

Integriteten kan inskränkas på olika sätt. Till att börja med finns det situationer där gränsen till den privata sfären bryts igenom av staten genom ett tvångsmedel, till exempel husrannsakan.

Men det går också att inskränka en persons integritet utan tvång. Att systematiskt samla uppgifter om en människas privata förhållanden, även om uppgifterna införskaffas på helt laglig väg, påverkar också denna människas integritet eftersom de olika pusselbitarna tillsammans ger en bild av hur denna människas privata liv ser ut. Ännu mer påverkas individens privatliv om dessa uppgifter också sprids, till exempel via Internet.

Dessutom påverkas integriteten av blotta vetskapen att man *kan* kartläggas. Om någon förändrar sitt beteende därför att han eller hon exempelvis tror sig filmas har denne i praktiken fått anpassa sig till att inte vara i en skyddad privat sfär.

Detta är inte detsamma som att alla integritetsinskränkningar är fel. Integritetsintresset måste ställas mot andra centrala värden, såsom yttrandefriheten. Det finns alltså många målkonflikter.

### 1.2 Integritetens målkonflikter

Målkonflikten mellan rätten till personlig integritet och andra centrala värden i ett liberalt samhälle kan hanteras på olika sätt.

I vissa fall handlar det om en *avvägning* där man får bedöma vilket intresse som väger tyngst i det aktuella fallet. En sådan intresseavvägning blir nödvändig ofta nödvändig vid brottsbekämpning. Fundamentalt för skyddet för integriteten när inskränkningar anses nödvändiga är att det finns rättssäkerhetsgarantier, till exempel krav på domstolsbeslut eller oberoende instanser som övervakar regeltillämpningen.

Men den här sortens intresseavvägningar är inte alltid önskvärda. I många lägen har målkonflikten i stället lösts genom att lagen tydligt ger det ena intresset *företräde* i vissa situationer, till exempel är detta avgörande för att offentlighetsprincipen och tryck- och yttrandefriheten ska kunna fungera. Vem som helst har rätt att tycka att det är olustigt att en tidning publicerar uppgifter om ens eget privatliv, men att sprida sådana uppgifter är i sig inte straffbart enligt svensk lag, och det går alltså inte att stämma en tidning och kräva skadestånd enbart på grund av att publiceringen rört ens privatliv. (Om publiceringen däremot anses ärekränkande kommer saken i ett annat läge – men då är det ärekränkningen som är ett brott.)

### 1.3 När kan inskränkningar försvaras?

Den enskildes integritet är alltså inte absolut i alla lägen, men det behöver alltid ske en noggrann prövning av vilka intressen som står mot varandra. En grundprincip är att inskränkningar bara är berättigade:

- om det finns ett annat intresse som uppenbart måste väga tyngre än integritetsintresset,
- om detta intresse inte kan tillgodoses på annat sätt och åtgärden är effektiv,
- om åtgärden inte är mer långtgående än att den är proportionerlig mot det intresse som ska tillgodoses.

Det spelar också roll om åtgärden verkar generellt och därmed påverkar alla i en viss situation (till exempel kameraövervakning), eller om den riktar sig specifikt mot en viss person (till exempel husrannsakan).

I korta drag kan sägas att ju mer långtgående en inskränkning i integritetsskyddet är, och ju längre åtgärden pågår, desto viktigare värden måste ligga i den andra vågskålen.

## ***2 Sammanfattning: integritetsdebatt för en ny tid***

De faktorer som inskränker integriteten kommer att fortsätta förändras med samhället. Det är inte bara myndigheter som kan skaffa sig insyn i enskildas privatliv utan också företag eller andra individer.

Den omfattande tekniska utvecklingen har inneburit att allt mer information om enskilda individers liv registreras, analyseras och lagras. Myndigheter, företag, organisationer och enskilda kan allt enklare kartlägga människor på ett sätt som kan kränka deras integritet.

Det är viktigt att uppmärksamma den samlade effekten av all lagstiftning ur ett integritetsperspektiv. På senare år har debatten framför allt handlat om effekterna för integriteten om myndigheter ges nya möjligheter att använda tvångsmedel för det behjärtansvärda syftet att minska brottsligheten och öka tryggheten. Dessa förändringar har varit väl motiverade, men gör också att det blir ännu viktigare att göra en helhetsbedömning utifrån samhällsutvecklingen och de ofrånkomliga målkonflikterna.

Integritetsaspekter handlar ibland om alla medborgare och vår vardag, såsom frågor om lagring av teletrafik, biltullar som registrerar bilar som passerar på en allmän väg, kreditupplysningar på Internet eller signalspaning i etern eller kabel. Ibland handlar de endast om riktade insatser som bara kommer i fråga vid misstanke om grov brottslighet såsom buggning.

Offentlighetsprincipen är ett viktigt verktyg för att granska myndigheter, kontrollera maktutövning och förebygga korruption. I samma mån som myndighetsutövningen berör enskilda leder detta till att offentlighetsprincipen ger utrymme för en viss insyn i individers privata förhållanden. Inte minst i Sverige finns goda möjligheter att få information om andra människor från offentliga register med stöd av offentlighetsprincipen.

I takt med att välfärdstjänsterna förändras dyker nya integritetsfrågor upp. Betyg är en form av myndighetsutövning eftersom de ligger till grund för intagning till högre utbildning. Samtidigt kan uppgifterna uppfattas som känsliga, inte minst när det handlar om omyndigas prestationer. Ökade krav på dokumentation och skriftlig uppföljning gör det ännu viktigare att analysera gränsdragningen mellan offentlighet och integritet i skolan.

När lagen om allmän kameraövervakning infördes var det ett dyrbart och tidskrävande projekt att installera en övervakningskamera. I dag är det en barnlek att filma sin omgivning i direktsändning på nätet. Pinsamma eller allmänt privata foton som förut hade stannat kvar i fotoalbumen hemma i bokhyllan läggs nu ut på Facebook för spridning till miljontals besökare. Kul för många – men hur påverkar det vår syn på den privata sfären?

Det behövs en fördjupad debatt om vad integriteten betyder i 2000-talets samhälle. Frågan behöver belysas ur olika synvinklar, eftersom integritetsfrågorna dyker upp i många olika sammanhang. Detta beskrivs närmare i avsnitt 3–8.

# Ämnen för samråd

## 3 Hur kan lagstiftningen fungera bättre?

En viktig uppgift är att få integritetshänsynen att bevakas när ny lagstiftning tas fram. Det handlar om att bygga in kontrollstationer som ökar utrymmet för eftertanke och prövning i alla led av lagstiftningsarbetet.

Redan när nya förslag utreds skulle mycket kunna göras genom att ha *starka generella regler för statliga utredningar* om att integritetsaspekterna på ett förslag alltid måste redovisas och analyseras.

Det bör övervägas om integritetsskyddet bör stärkas genom att ersätta sekretesslagen och andra relevanta lagrum med *en ny och samlad integritetsskyddslag*. En sådan lag skulle ha den stora fördelen att integritetsaspekterna hanteras gemensamt så att det blir lättare att skapa enhetliga principer. Det skulle också bli tydligare i vilka lägen som det är nödvändigt med avsteg från dessa enhetliga regler och vad som i så fall är motiven. Det finns dock också nackdelar med en samlad lag, inte minst eftersom den riskerar att bli oöverskådlig. Integritetsskyddskommittén har också avvisat idén med tanke på att hänsynen till integritet bör arbetas in i all lagstiftning.

Det behöver diskuteras om *en ny myndighetsstruktur* skulle kunna ge den enskilde bättre möjligheter till skydd för sin integritet. Datainspektionen bör ersättas med *en ny integritetsinspektion* med ett brett mandat att generellt uppmärksamma risker för kränkningar av den personliga integriteten. Det finns också idéer om ett integritetsråd, som antingen i likhet med lagrådet ska granska kommande lagstiftning eller ska göra oberoende utvärderingar.

Slutligen kan den *löpande uppföljningen* bli mer effektiv. Folkpartiet har till exempel länge arbetat för att regeringens redovisning till riksdagen ska förbättras av hur lagarna om bl.a. hemlig telefonavlyssning har använts och vilka effekter åtgärderna har haft. Efter regeringsskiftet har detta nu också lett till konkreta ambitionshöjningar i återrapporteringen. Mycket mer skulle kunna göras, t.ex. en årlig regeringsskrivelse till riksdagen om det aktuella tillståndet rörande den personliga integriteten. En sådan skrivelse skulle också stärka faktaunderlaget i debatten om integritetsfrågor.

#### ***4 Integriteten och brottsbekämpningen: kameraövervakning***

På senare år har debatten varit intensiv om integritetsintresset i förhållande till olika åtgärder som betyder mycket för att förebygga eller beivra brott eller faror mot rikets säkerhet. Frågor om buggning, registrering av trafikuppgifter och signalspaning har varit föremål för debatt bland liberaler innan ett slutligt ställningstagande har vuxit fram. Olika rätts säkerhetsgarantier har införts och varit centrala för folkpartiets stöd till reformerna.

Det finns dock många frågor som inte diskuterats lika intensivt. En sådan är den ökade användningen av övervakningskameror. Ökningen hänger ihop med den tekniska utvecklingen men också med besparingskrav (kameror är billigare än människor).

Övervakningskameror är bra redskap för att säkra bevis när det har begåtts ett brott. Detta har i sig en avskräckande effekt, och ökar också känslan av trygghet. I trafiken är övervakningskameror viktiga instrument för att ingripa mot brott, följa trafikflöden och förebygga stockningar.

Att inte kunna röra sig i vissa miljöer utan att bli iakttagen eller filmad är å andra sidan något som påverkar den enskildes integritet. Att bli filmad vid ett enstaka tillfälle är kanske inte så dramatiskt för de flesta, men när antalet kameror ökar leder detta till att en allt större del av medborgarnas vardag kan kartläggas. Till detta kommer risken för så kallad ändamåls glidning, det vill säga att de insamlade uppgifterna används för andra syften än de ursprungliga.

En grundläggande fråga att diskutera är vilka ändamål som ska kunna motivera övervakning. I många lägen är det svårt att leda i bevis att en viss åtgärd verkligen har effekt på brottsligheten, men den kan ändå öka människors känsla av trygghet. Ska kameror kunna sättas upp som en rent trygghets skapande åtgärd, även om ingen effekt märks på brottsnivån?

Enligt lagen om allmän kameraövervakning krävs det som regel tillstånd för att sätta upp en övervakningskamera som riktas mot en plats där allmänheten har tillträde. När det gäller övervakning i och omedelbart utanför bl.a. bankkontor samt vid uttagsautomater och butikers kassaområden räcker det dock med en anmälan. Inte heller krävs det tillstånd vid ställen som skolor eller tvättstugor i flerbostadshus. Både tillstånd och anmälningar hanteras av länsstyrelserna.

Antalet övervakningskameror har ökat markant på senare år. Det finns ingen samlad nationell statistik, men en kartläggning som riksdagens utredningstjänst gjort på uppdrag av folkpartiet visar att antalet tillstånd eller anmälningar för övervakningskameror i tio slumpvis valda län under perioden 2002–2007 hade ökat med nästan 70 procent. Det motsvarar en genomsnittlig ökningstakt på 11 procent per år.

Samtidigt är länsstyrelsernas tillsyn ganska måttlig. När kameraövervakningsutredningen utvärderade lagstiftningen (SOU 2002:110) visade det sig att de flesta länsstyrelser inte lade mer än omkring 0,1 årsarbetskrafter på att hantera kameraövervakningsfrågor. Antalet inspektioner låg i många län bara på några enstaka eller ett tiotal per år.

Den som tar befattning med uppgifter samlas in genom kameraövervakning lyder under tystnadsplikt och kan alltså straffas om han eller hon missbrukar uppgifterna. Detta är dock ett renodlat gärningsmannaperspektiv där offrets intresse inte står i fokus. Det går att tänka sig många situationer där människors integritet kränks, utan att det kan bevisas vem som har gjort detta. Skadan för den enskilde är dock lika stor. Därför bör lagen ändras så att den som är ansvarig för kameraövervakning alltid blir skadeståndsskyldig om uppgifter kommer på drift eller missbrukas på annat sätt. Detta skulle öka chansen till ersättning när integriteten kränks.

## 5 Integriteten hos myndigheter

### 5.1 Myndighetsregister och samkörning

Som ett led i myndighetsutövningen samlar myndigheter in många uppgifter om människors privata förhållanden. Huvudregeln är att dessa uppgifter bara ska användas för de ändamål som de samlats in för, och att det bara ska samlas in uppgifter som är nödvändiga.

En fundamental integritetsfråga är när – och om – myndigheter får lämna över uppgifter om privatpersoner till varandra. En uppgift som verkar harmlös i ett register kan komma i ett helt annat ljus när den jämförs med information i andra register. I vissa fall är sådant informationsutbyte helt nödvändigt, till exempel för att socialtjänsten eller polisen ska kunna utföra sitt arbete på ett effektivt sätt. Då handlar det dock om enstaka individer i speciella fall. En annan fråga är när hela register samkörs, till exempel för att kontrollera att enskilda inte på felaktiga grunder skaffar sig förmåner. Det händer också att hela register används för helt andra syften än de ursprungligen tillkom för, till exempel när det så kallade PKU-registret genom ett riksdagsbeslut öppnades för identifiering av omkomna efter tsunamikatastrofen i Sydostasien. Hur skapar vi en rimlig balans mellan integritet och effektivitet i användningen av myndighetsregister?

### 5.2 SPAR-registret

En särskild fråga är det statliga personadressregistret, SPAR. SPAR bildades för över 30 år sedan för att förebygga att myndigheter och enskilda själva byggde upp omfattande personregister. I stället skulle SPAR finnas, ett statligt befolkningsregister som samlade olika personuppgifter (folkbokföringsort, taxerad inkomst, fastighetsinnehav, civilstånd m.m.) för att se till att myndigheter fick aktuella data.

SPAR används också för en betydande kommersiell verksamhet. Enskilda kan köpa uppgifter ur registret, till exempel för att göra utskick av direktreklam. Detta sker också i stor omfattning.

SPAR:s verksamhet har ifrågasatts ur två synvinklar. För det första kan det diskuteras om staten ska bygga upp ett samlingsregister om personuppgifter som i sig är offentligt: på så vis bidrar staten till att göra personuppgifter mer lättåtkomliga än de hade varit om varje uppgift fått sökas i respektive basregister. För det andra kan det kraftigt ifrågasättas om det är en statligt uppgift att sälja uppgifter om människors privatliv ur detta register till kommersiella aktörer.

Om SPAR-registret reserveras för myndigheternas egna behov skulle mycket färre personuppgifter få bredare spridning. Det skulle också tydliggöra att staten ska samla in personuppgifter bara om det är nödvändigt för myndighetsutövningen, inte för att starta vidareförsäljning i stor skala.

### 5.3 Integriteten och offentlighetsprincipen

Ända sedan 1766 års tryckfrihetsförordning har offentlighetsprincipen varit en hörnsten i den svenska liberalismen. Det är ofrånkomligt att detta leder till insyn i statens relationer med enskilda. I själva verket är detta också en viktig poäng med offentlighetsprincipen och ett nödvändigt redskap mot vänskapskorruption, maktmissbruk och oegentligheter.

Men offentlighetsprincipen har också gränser när det gäller de allra mest känsliga uppgifterna. Därför finns starka sekretessregler när det gäller till exempel sjukjournaler eller utredningar

inom socialtjänsten. Andra uppgifter om privatlivet är däremot offentliga, till exempel inkomstuppgifter eller skolbetyg.

Med den kunskapsinriktade skolpolitik som nu förverkligas under folkpartiets ledning behöver nya frågor ställas om vilka uppgifter om elever som ska vara offentliga. Ökade krav på dokumentation och skriftlig uppföljning i skolan gör detta ännu viktigare. I dag råder sekretess i skolans elevvårdande verksamhet, medan däremot uppgifter om närvaro eller betyg är offentliga. Likaså är elevens individuella utvecklingsplan (IUP) offentlig handling i de delar som inte rör elevvårdsfrågor. Är det rimligt att betyg ska vara offentliga även om de inte används för urval till högre studier? Bör skriftliga omdömen, som nu möjliggörs för elever i grundskolans alla årskurser, vara offentliga?

Det behövs alltså en djupare diskussion om hur vi kan slå vakt om offentlighetsprincipen och samtidigt värna individers integritet också hos myndigheter. Till att börja med genom att så få uppgifter som möjligt samlas in – och sedan genom att ha goda integritetsskydd i lagstiftningen.

## **6 Integriteten på nätet**

Teknikrevolutionen gör att medievärlden förändras snabbt, inte minst tack vare Internet. Att publicera sig var förut både dyrt och tekniskt krävande. I dag kan du enkelt registrera en gratisblogg, och har du något intressant att berätta kan du nå en miljonpublik. Ur liberal synpunkt är detta en stor seger. Men utvecklingen gör också att nya frågor måste ställas om effekterna för den enskildes integritet – utan att rubba grunderna för den grundlagsfästa tryck- och yttrandefriheten.

Sms-mobbning och hatmejl är i dag en del av vardagen för alldeles för många barn och ungdomar. Kränkande meddelanden är inget nytt – det nya är att man med teknikens hjälp kan nå ut på nolldag och till hur många mottagare som helst.

Missbruket av den nya tekniken är inget som enkelt kan åtgärdas bort. Arbetet måste börja hos individen själv. Vi har ett ansvar inte bara för de egna handlingarna utan också som medmänniskor – och inte minst som föräldrar. Det vilar också ett stort ansvar på ägarna till de kommersiella mötesforumen att ingripa mot missbruk. Detta ansvar är moraliskt men i många fall också juridiskt med tanke på utgivaransvaret.

Men vi behöver också se över lagstiftningen. Utan att det rubbar gränserna för tryck- och yttrandefriheten kan barns och ungdomars skydd mot kränkningar på nätet bli bättre än i dag.

Grundregeln vid ärekränkingsbrott – alltså förtal och förolämpning – är att det är den enskildes sak att väcka åtal. Det betyder att den som anser sig ärekränkt får driva målet själv och ta hela ansvaret för rättegångskostnaderna om man förlorar. Åklagare får dock ta över målet och driva det som allmänt åtal om det är motiverat från allmän synpunkt. Målet måste dock i så fall gälla förtal eller grovt förtal, förolämpning på grund av myndighetsutövning eller förolämpning med rasistiska eller homofoba motiv.

Barns och ungdomars chans till upprättelse skulle stärkas om åklagare fick större möjlighet att driva ärekränkingsmål där offret är yngre än 18 år som allmänt åtal. Exempelvis skulle det kunna klargöras i lagtexten att åklagaren, vid bedömningen av om åtal är påkallat från allmän synpunkt, ska väga in om brottet har begåtts mot en person som inte fyllt 18 år.

Detta skulle ge en tydlig preventiv effekt som dessutom tar hänsyn till utsatta barn och ungdomar behov av extra skydd. En avvägning behöver dock göras mot det faktum att många av gärningsmännen också är unga. Likaså behöver hänsyn till tryck- och yttrandefrihetsfrågorna beaktas noggrant.

## **7 Integriteten i arbetslivet**

### **7.1 Registrering och loggning**

På många arbetsplatser har arbetstagaren tillåtelse att använda jobbdatorn för kortare privata ärenden. Ska då arbetsgivaren ha rätt att läsa de brev som den anställda skickar från datorn? Det finns även loggningsprogram som följer den anställdes verksamhet, till exempel programvara som registrerar hur ofta knapparna på tangentbordet trycks ner (vilket i sin tur blir ett mått på hur flitigt den anställda jobbar). Ska det alls vara tillåtet att använda sådana övervakningsredskap, och ska det i så fall få ske utan att den anställda vet om det? Tidsstudiemannens och den gamla stämpelklockans tid är förbi – nu handlar integritetsfrågorna på jobbet om annat.

GPS-spårning har blivit ett självklart redskap i många sammanhang och kan till exempel underlätta för transportföretag att följa fordonens rörelser. Men det betyder att de anställda kan spåras på ett nytt sätt. Den nya RFID-tekniken, som gör att föremål kan spåras genom ett inbyggt kretskort, kommer att förenkla allt från kassahantering till boklån, och kan också användas för att t.ex. förebygga stölder från byggarbetsplatser. Men RFID-tekniken går därmed att utnyttja för att följa människors rörelser.

Övervakning i arbetslivet har å andra sidan viktiga trygghetsaspekter, till exempel för att förebygga stölder eller skydda enskilda. För en anställd som lever under hot kan GPS-spårning vara en lättnad.

Hur ska dessa nya frågor hanteras? En utgångspunkt måste vara att så långt möjligt ha teknikneutrala regler. En möjlig linje skulle kunna vara att ställa samma krav på tillstånd eller anmälan som gäller vid allmän kameraövervakning. Eftersom detta berör säkerhetsåtgärder på privata arbetsplatser skulle det i så fall kombineras med regler om att dessa ärenden hos myndigheterna hanteras av en särskild nämnd som arbetar under tystnadsplikt.

### **7.2 Belastningsregistret**

Den 1 januari 2001 infördes ett krav på att den som söker anställning inom förskolan, skolan eller barnomsorgen ska visa upp ett utdrag ur belastningsregistret om eventuella domar för viss grov brottslighet. Denna bestämmelse har sedan utvidgats stegvis: sedan den 1 januari 2005 gäller samma krav också för arbetssökande inom förmedlingsverksamhet i försäkringsföretag, och sedan den 1 juli 2007 också för personal vid sådana hem för vård eller boende (HVB-hem) som tar emot barn. Redan innan den senaste lagändringen betydde detta att 120 000 arbetssökande per år fick visa upp registerutdrag. Dessutom görs en hel del kontroller mot belastningsregistret när det gäller känsliga tjänster, till exempel i polis eller försvaret.

Samtidigt har det också blivit allt vanligare att andra arbetsgivare kräver utdrag ur belastningsregistret av sina arbetssökande. Inga lagregler hindrar att arbetsgivaren själv ställer upp detta krav. Också här finns en intressekonflikt som måste diskuteras. Arbetsgivare har rätt att veta tillräckligt mycket om arbetssökandes bakgrund för att kunna bedöma om de är lämpliga. Å andra sidan är det en viktig princip att man ska kunna sona sitt brott och gå vidare i livet.

Vi vill ha tydliga kontrollmöjligheter där det finns särskilda skäl, men ingen allmän värderingsförändring i riktning mot att alla ska visa upp att de har rent mjöl i påsen. För att motverka en sådan utveckling bör det regleras i lag i vilka lägen det ska vara otillåtet för en arbetsgivare att begära utdrag ur belastningsregistret.

## 8 *Integriteten och näringsfriheten*

Också för oss som konsumenter har den personliga integriteten påverkats till följd av den tekniska utvecklingen. De flesta människor lämnar en lång rad ”elektroniska fotspår” efter sig: när man drar månadskortet genom kortläsaren på bussen, handlar med bankkort och så vidare.

Kartläggningen av kunder har en enorm ekonomisk betydelse för företagen, som får lättare att skraddarsy marknadsföring, ge förmåner åt trogna kunder med mera. En välskött kunddatabas är för många företag en betydligt mer värdefull handelsvara än de varor som ligger på lagret.

Vi liberaler försvarar näringsfriheten, och ser inte heller marknadsföring som något suspekt. Men vi har också ett ansvar att säkra att kunders integritet inte skadas.

Teoretiskt sett finns ett tillfredsställande skydd för integriteten genom att företags registrering av sina kunder kräver ett förhandsgodkännande enligt personuppgiftslagen. Men frågan är om detta skydd fungerar som det är tänkt. Hur många människor håller reda på vilka PUL-godkännanden man kryssat för under årens lopp? Och vilken reell möjlighet har man som kund att tacka nej till att hamna i kundregistret, när ett PUL-godkännande i många fall är själva villkoret för att man ska kunna inleda en kundrelation?

Tvång och förbud är sannolikt fel väg att hantera denna målkonflikt. Däremot skulle en möjlig väg kunna vara att införa tydligare tidsgränser för samtycke till personuppgiftsbehandling, så att en näringsidkare efter en viss tid (till exempel efter tre år) blir tvungen att inhämta ett förnyat godkännande för att kunden ska kvarstå i registret.

Detta skulle leda till två saker som vore värdefulla ur integritetssynpunkt. Dels skulle den enskilde konsumenten få bättre överblick över vilka företag som registrerar uppgifter om honom eller henne, och dels skulle kundregistren gallras hårdare och antalet personuppgifter i cirkulation därmed minska. Mot detta förslag finns också invändningar, bland annat risk för ökat krångel för företagen.

# Samrådsfrågor

## Hur kan lagstiftningen fungera bättre? (avsnitt 3)

1. Hur kan hänsynen till integriteten förbättras när förslag till ny lagstiftning arbetas fram?
2. Är det en bra eller dålig idé att sammanföra lagstiftningen om integritetsfrågor till en övergripande integritetsskyddslag för alla samhällsområden? Skulle fördelarna med en sådan lag överväga nackdelarna?
3. Hur kan statens uppföljning av den samlade situationen för människors integritet i samhället bli bättre?

## Integriteten och brottsbekämpningen (avsnitt 4)

4. Har kameraövervakningen, till exempel på allmän plats som kollektivtrafiken men också i privata fastigheter, gått för långt eller vore det tvärtom önskvärt att underlätta för ökad användning av kameror?
5. Bör lagen skärpas för att förebygga missbruk av uppgifter som samlas in genom kameraövervakning?

## Integriteten hos myndigheter (avsnitt 5)

6. Bred samkörning av myndighetsregister innebär risker för kränkning av integriteten då uppgifter används för ett annat syfte än det som föranledde att de samlades in. Å andra sidan är samkörning effektiv för att upptäcka t.ex. brott. Hur ser du/ni på denna intressekonflikt? Bör det bli lättare för myndigheter att utbyta uppgifter om enskilda personer, även om detta påverkar individens integritet negativt?
7. Finns det exempel på insamling av uppgifter om enskilda som våra myndigheter genast borde upphöra med, och i så fall vilka?
8. Offentlighetsprincipen är grundläggande i svensk förvaltning även när det gäller många uppgifter om enskildas privata förhållanden, men i vissa sammanhang råder en stark sekretess kring uppgifter om enskilda. Finns det områden där det bör bli svårare för utomstående att få ut uppgifter om enskilda, eller tvärtom där det bör bli lättare?
9. Bör betyg, skriftliga omdömen och elevens individuella utvecklingsplaner i skolan vara offentlig handling?
10. Bör staten fortsätta att sälja uppgifter om enskilda genom det s.k. SPAR-registret? Bör SPAR-registret vara offentligt eller ska det reserveras för myndigheternas egna behov?

## Integriteten på nätet (avsnitt 6)

11. Bör lagstiftningen skärpas för att öka skyddet för barn och ungdomar som får sin integritet kränkt genom att deras privatliv hängs ut på nätet eller som utsätts för ärekränkande mobbning på nätforum eller via mobilen?

## **Integriteten i arbetslivet (avsnitt 7)**

12. Hur kan man åstadkomma en balans mellan arbetsgivarens rätt att följa verksamheten och anställdas rätt till integritet på arbetsplatsen? Bör det bli svårare för arbetsgivare att kartlägga sina anställda utan deras vetskap, genom t.ex. GPS-spårning av bilar eller spårningsprogram i datasystemen?
13. Är det bra eller dåligt att det blivit allt vanligare att arbetsgivare begär utdrag ur belastningsregistret av personer som söker arbete, för att kontrollera att de inte dömts för brott? Bör lagen skärpas så att arbetsgivare i vissa fall inte ska ha rätt att begära sådana utdrag?

## **Integriteten och näringsfriheten (avsnitt 8)**

14. Bör lagen ändras så att det blir svårare för privata företag att samla in eller sälja vidare uppgifter om sina kunder? Vilka begränsningar skulle i så fall vara lämpliga?

## **Övrigt**

15. Finns det något annat som du/ni vill ta upp när det gäller integritetsfrågor?

# Tips för fortsatt läsning

## Offentliga utredningar

- SOU 2002:18: *Personlig integritet i arbetslivet* (betänkande av integritetsutredningen). Statens offentliga utredningar 2002. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- SOU 2002:110: *Allmän kameraövervakning* (betänkande av kameraövervakningsutredningen). Statens offentliga utredningar 2002. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- SOU 2005:61: *Personuppgifter för samhällets behov* (betänkande av SPAR-utredningen). Statens offentliga utredningar 2007. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- SOU 2007:22: *Skyddet för den personliga integriteten. Kartläggning och analys* (delbetänkande av integritetsskyddskommittén). Statens offentliga utredningar 2007. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- SOU 2007:45: *Utökad elektroniskt informationsutbyte* (betänkande av 2005 års informationsutbytesutredning). Statens offentliga utredningar 2007. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- SOU 2008:3: *Skyddet för den personliga integriteten. Bedömningar och förslag* (slutbetänkande av integritetsskyddskommittén). Statens offentliga utredningar 2008. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).
- Ds 2005:53: *Hemliga tvångsmedel m.m. under en stärkt parlamentarisk kontroll*. Justitiedepartementet 2005. Finns att ladda ner via [www.regeringen.se](http://www.regeringen.se).

## Faktaböcker, debattskrifter m.m.

- Kristoffer Gunnartz: *Välkommen till övervakningssamhället*. Bokförlaget DN 2007.
- Mats G. Hansson: *Integritet: i spänningen mellan avskildhet och delaktighet*. Carlssons 2006.
- Human rights in the digital age* (red. Mathias Klang och Andrew Murray). Glasshouse 2005.
- Anders R. Ohlsson: *Yttrandefrihet och tryckfrihet*. Studentlitteratur 2006.
- Pär Ström: *Övervakad*. Liber 2003.
- Pär Ström: *Med storebror i baksätet. Digital övervakning av dina bilfärder*. Den Nya Valfärden 2007. Finns att ladda ner via [www.dnv.se](http://www.dnv.se).
- Håkan Strömberg & Bengt Lundell: *Handlingsoffentlighet och sekretess*. Studentlitteratur 2007.
- Annamaria J. Westregård: *Integritetsfrågor i arbetslivet*. Juristförlaget 2002.